

सिंचनात राष्ट्रोध्दार

महाराष्ट्र कृष्णा खोरे विकास महामंडळ,पुणे मुख्य अभियंता (ज.सं.) जलसंपदा विभाग पुणे -99.

सांगली पाटबंधारे मंडळ,सांगली.

संक्षिप्त टिप्पणी

कृष्णा कोयना उपसा सिंचन प्रकल्प

कृष्णा कोयना उपसा सिंचन प्रकल्पांतर्गत ताकारी व म्हैसाळ अशा दोन स्वतंत्र उपसा सिंचन योजना आहेत. ताकारी उपसा सिंचन योजनेचा उद्भव कृष्णा नदीवर ताकारी गावाजवळ असून या योजनेव्दारे एकूण ४ टप्प्यामध्ये (स्थिर उंची - २१९ मी.) ९.३४ अघफू पाणी उचलून त्याव्दारे सांगली जिल्ह्यातील खानापूर, तासगांव, मिरज, पलूस, कडेगांव व वाळवा या तालुक्यातील २७४३० हे.(ICA) क्षेत्रास सिंचनाचा लाभ देण्याचे नियोजित आहे. तसेच म्हैसाळ उपसा सिंचन योजनेचा उद्भव कृष्णा नदीवर म्हैसाळ गावाजवळ असून या योजनेव्दारे एकूण ६ टप्प्यामध्ये (स्थिर उंची - २६९ मी.) १७.४४ अघफू पाणी उचलून त्याव्दारे सांगली जिल्ह्यातील मिरज, कवठेमहांकाळ, तासगांव, जत व सोलापूर जिल्ह्यातील सांगोला व मंगळवेढा या तालुक्यातील ८१६९७ हे. (ICA) क्षेत्रास सिंचनाचा लाभ देण्याचे प्रस्तावित आहे. कृष्णा कोयना उपसा सिंचन योजना प्रकल्पास १,३५,६२७ हे. सिंचन क्षेत्र व ३२.७८ अघफू पाणी वापर गृहीत धरून रु. ८२७२.३६ कोटी इतक्या रक्कमेस दि. २९/१२/२०२४ रोजी पाचवी सुधारीत प्रशासकीय मान्यता प्राप्त करणेत आली आहे.

>	सिंचनक्षेत्र (ICA)	१०८१९७ (हे.)
>	लागवडीलायक क्षेत्र (CCA)	२२७०७८ (हे.)
>	एकूण लाभक्षेत्र (GCA)	२५८७२५ (हे.)
>	सिंचन क्षमता/पिक क्षेत्र (IP)	१६५६४१ (हे.)

पाणीवापर :

• कृष्णा कोयना उपसा सिंचन प्रकल्पासाठी कोयना धरणातून १९.०७ अ.घ.फू., कृष्णा नदीतून ७.७१ अ.घ.फू. व वारणा प्रकल्पाच्या मंजूर बिगर सिंचन तरतुदीतील विनावापर ६.०० अ.घ.फू. असा एकूण ३२.७८ अ.घ.फू. इतका पाणी वापर नियोजित आहे. त्याचा योजनानिहाय तपशिल खालीलप्रमाणे आहे.

ताकारी उपसा सिंचन	म्हैसाळ उपसा सिंचन	म्हेसाळ विस्तारीत जत	एकूण
योजना	योजना	उपसा सिंचन योजना	
९.३४ अ.घ.फू.	१८.४४ अ.घ.फू	५ अ.घ.फू	३२.७८ अ.घ.फू

सिंचनक्षेत्र :

प्रकल्पाचे एकूण सिंचन क्षेत्र १३५६२७ हे. इतके असून त्याचा जिल्हा /तालुकानिहाय तपशिल खालील प्रमाणे आहे.

अ. क्र.	योजनेचे नांव	जिल्हा	तालुक्याचे नांव	प्रकल्पीय सिंचन क्षेत्र हे. (ICA)
٩	ताकारी उपसा	सांगली	वाळवा	868
२	सिंचन योजना		पलूस	ঀ৾৾ঀ७६
3			कडेगांव	99८२9
8			खानापूर	४१०२
4			तासगांव	९०५६
Ę			मिरज	३८ 9
		ताकारी उपसा ि	सेंचन योजना एकूण	२७४३०
٩	म्हैसाळ उपसा	सांगली	मिरज	३०५१८
२	सिंचन योजना		तासगांव	२३४५
3	(विस्तारीत जत		कवठेमहांकाळ	१६२८४
8	उपसा सिचन		जत	४९०५०
Ч	योजनेसह)	सोलापूर	सांगोला	8000
ξ			मंगळवेढा	ξ 000
		म्हैसाळ उपसा रि	प्तेंचन योजना एकूण	१०८१९७
	कृष	9३५६२७		

• ताकारी उपसा सिंचन योजना

> साटपेवाडी बंधारा

कृष्णा नदीवर साटपेवाडी, ता.वाळवा गावाजवळ पंपगृह टप्पा क्र. १ साठी आवश्यक पाण्याची पातळी ठेवण्यासाठी नदीच्या खालील (D/s) बाजूस सुमारे ५०० मी. अंतरावर साटपेवाडी बॅरेज कम बंधारा बांधला आहे.

टप्पानिहाय माहिती - ताकारी भाग

अ.	तपशील	टप्पा-१	टप्पा-२	टप्पा-३	टप्पा-४	एकूण
क्र						
9	पाणीसाठयाचा प्रकार	साटपेवाडी	संतुलन	संतुलन जलाशय	सोनसळ	
		बंधारा	जलाशय		को.प.बंधारा	
२	पंपगृह					
	अ) पंपांची संख्या	98	98	3	२	33
	(कार्यरत + पर्यायी)	+ २	+ ?	+ 9	+ 9	+ &
	एकूण	9६	9६	8	3	38
3	पंप उभारणीची	१६ पंपांची	१६ पंपांची	तीन पंपाची	तीन पंपाची	३८ पंपाची
	सद्यस्थिती.	उभारणी पूर्ण	उभारणी पूर्ण	उभारणी पूर्ण.	उभारणी पूर्ण	उभारणी
					झाली आहे.	पूर्ण
8	ब) प्रत्येक पंपाची	90८६	90८६	9992	200	
	अश्वशक्ती					
	क) एकूण अश्वशक्ती	२५००४	२५००४	३३३६	५४०	५३८८४
	ड) लागणारी विद्युत					
	शक्ती (M.W)	96.89	92.89	४.०२	0.80	४ १. २४
4	उर्ध्वगामी प्र.नलिका					
	लांबी मी.	રહ૪५	७६५	9880	२७६०	७९४४.७२
	व्यास मिटर	२.५	२.५	9.90	9.00	
	रांगा	3	3	9	9	
ξ,	संकल्पित स्थिर उंची	40.00	44.28	8८.३७	५६.१९	२१७.९७
	मी.(Static Head)					
0	उचलण्यात येणारा	२४.२०	२४.२०	4.20	0.493	पाणी
	पाण्याचा विसर्ग					वापर
	(घ.मि.प्र.सें)					९.३४
						अघफू
6	कालव्याची लांबी	काही नाही	988	99+23+8 = 36	बंद	9८२
	(कि.मी.)		ताकारी	चिंचणी भरण	नलिकेव्दारे	
			कालवा	कालवा +	वितरण	
				सोनसळ कालवा		
				+ पूरक कालवा		
9	लाभक्षेत्र —(हेक्टर)					
	वाळवा		903	0	0	903
	पलूस		830	0	0	830
	कर्डेगांव		६५२८	४५०३	५१२	99५४२
	खानापूर		3038	-	-	3038
	तासगांव		99२३०	-	-	99२३०
	मिरज		3८9	-	-	3८9
	एकूण		२२४१५	४५०३	५१२	२७४३०

कालवे :-ताकारी योजने अंतर्गत खालीलप्रमाणे मुख्य कालवे आहेत.

अ.	कालव्याचे नाव	विसर्ग	सिंचनक्षेत्र	लांबी	अस्तरीकरणाबाबत		
क्र.		(Cumec	(ICA हे.)	(कि.मी	तपशील		
		s)		.)			
9.	टप्पा-१						
	निरंक						
٦.	टप्पा-२						
	ताकारी मुख्य कालवा	२४.२०	२२४१५	988	अस्तरयुक्त		
					(Lined)		
3.	टप्पा-३						
	चिंचणी अंबक भरण	५.२०	१४०६	99	अस्तरयुक्त		
	कालवा				(Lined)		
	२०० क्युसेक्स कालवा	५.६६	0	8	अस्तरयुक्त		
					(Lined)		
	सोनसळ डावा कालवा	२.४३	3090	२३	अस्तरयुक्त		
					(Lined)		
8.	टप्पा-४						
	मुख्य कालवा नाही. तथापि, ५१२ हे. साठीची बंदनलिका वितरण व्यवस्था आहे.						
	एकूण सिंचनक्षेत्र (ICA) २७	४३० हे.					

• म्हैसाळ उपसा सिंचन योजना

को.प.बंधारा :-

म्हैसाळ योजनेअंतर्गत पहिल्या टप्प्यातील पंपगृहात पाणी घेणेसाठी कृष्णा नदीतील खालील (D/s) बाजूस मौजे म्हैसाळ, ता. मिरज येथे असणा-या अस्तित्वातील को.प.बंधा-याचा वापर करणेत येतो.

टप्पानिहाय माहिती

अ.क्र	तपशील	टप्पा-१	टप्पा-२	टप्पा-३	टप्पा-४	टप्पा-५	टप्पा-६अ	टप्पा६ब	एकूण
9	पाणीसाठयाचा प्रकार	म्हैसाळ को.प. बंधारा	संतुलन जलाशय	संतुलन जलाशय	संतुलन जलाशय	संतुलन जलाशय	जोड कालव्यातू न	जोड कालव्यातून	
3	पंपगृह अ) पंपांची संख्या (कार्यरत अपर्यायी) एकूण ब) प्रत्येक पंपाची अश्वशक्ती क) एकूण अश्वशक्ती (नियमित पंप) उर्ध्वगामी प्र.नलिका	२८ + २ ३० १०६२ २९७३६	38 + 2 38 9292 89202	9\$ + ? 9८ \$4? 9083?	9८ + २ २० ९६० १७२८०	९ + १ १० ७७२ ६९४८	3 + 0 3 304 9924	४ + ० ४८८ १९५२ ४६००	997 + 08 979
	लांबी मीटर व्यास मिटर रांगा	२ . ५ ४	२.५ ४	२ . ५ ४	२.५ ३	۲.३ ३	9. २ ० 9	o.९५ 9	
દ્દ	संकल्पित स्थिर उंची मी.	३७.५२	49.09	२०.३९	34.८9	२१.६८	२६.०२	६६.८८	२५५.६६
(9	उचलण्यात येणारा पाण्याचा विसर्ग (घ.मि.प्र.सें)	४७.५२	४७.५०	३१.६६	२९.५९	२०.१६	२.१०	9.80	
C	कालव्याची लांबी (कि.मी.)	काही नाही	५१ बेडग ९ कळंबी ४२	२२ आरग ७ लिंगनूर १५	७५ सलगरे ३० खंडेराजुरी ११, डोंगरवाडी- १४, भोसे २०	१८२ क.महाकाळ ७३, जत ८१, बिळूर कालवे २८	२८ देवनाळ कालवा-१, २८	२२ देवनाळ कालवा-२, ०९ देवनाळ विस्तारीत १३	3८0
8	लाभक्षेत्र —(हेक्टर) मिरज कवठेमहांकाळ तासगांव जत सांगोला मंगळवेढा	 	92282 	838८ 	9६४५४ ४३८७ 		 2000 	 89२० 	33088 9304८ 2384 22440 8000 \$000
	एकूण		१२२४२	४३४८	२०७४१	३८०४६	२०००	४१२०	८१६९७

कालव्याचे नाव	विसर्ग	सिंचनक्षेत्र	लांबी	अस्तरीकरणाबाबत तपशील
	(Cumecs)	(ICA हे.)	(कि.मी.)	
टप्पा-१		<u> </u>		
निरंक				
टप्पा-२				
बेडग कालवा	83.7	२४७८	9	अस्तरयुक्त (Lined)
कळंबी शाखा कालवा	۷.२९	६६०४	४२	३४ कि.मी.पर्यंत अस्तरयुक्त व ८ कि.मी.
				बंदिस्त नलिका
टप्पा-३				I
आरग कालवा	३१.६६	२००७	(9	अस्तरयुक्त (Lined)
लिंगनूर शाखा कालवा	0.0	3390	98	अस्तरयुक्त (Lined)
टप्पा-४				I
सलगरे मुख्य कालवा	२९.५९	३८८७	90	अस्तरयुक्त (Lined)
सलगरे शाखा कालवा	२.४४	83८७	२०	अस्तरयुक्त (Lined)
खंडेराजुरी शाखा कालवा	२.९१	४५८८	90	बंदिस्त नलिका
टप्पा-५				I
कवठेमहांकाळ कालवा	२०.१६	0043	69	७३ कि.मी.पर्यंत अस्तरयुक्त
जत कालवा	94.64	२१६६१	८ 9	अस्तरयुक्त (Lined)
बिळूर कालवा भाग-१	4.38	408	۷	अस्तरयुक्त (Lined)
बिळूर कालवा भाग-२	२.४	४५८२	२०	अस्तरयुक्त (Lined)
टप्पा-६अ	<u> </u>		<u>I</u>	
देवनाळ कालवा भाग-१	२.९४	9440	२८	अस्तरयुक्त (Lined)
टप्पा-६ब				
देवनाळ कालवा भाग-२	9.80	१२६०	०९	अस्तरयुक्त (Lined)+ बंदपाईपव्दारे
देवनाळ विस्तारित	9.99	२९२३	93	बंदपाईपव्दारे
कालवा				
डोंगरवाडी उ.सिं.योजना				
डोंगरवाडी कालवा	३. २५	६३६२	38	(११ कि.मी. अस्तरयुक्त, ३ किमी
				बंदिस्त पाईप व भोसे प्रवाही नलिका २०
-\-0 - 0: -\-				कि.मी. बंदपाईपव्दारे)
बनेवाडी उ.सिं.योजना	0.42	9900		बंदपाईपव्दारे
गव्हाण उ.सिं.योजना	0.28	६४५		बंदपाईपव्दारे
विस्तारीत गव्हाण	9.02	2220		बंदपाईपव्दारे
आगळगाव जाखापूर	0.28	9९90	۷	अस्तरयुक्त (Lined)
आरग बेडक उसिंयो	0.48	9900		
बोरगाव उसियो	0.99	२१०		
को.प.बंधारे (१२)		४९२		
एकूण सिंचनक्षेत्र (ICA) हे.		८१६९७		

सदर कृष्णा कोयना उपसा सिंचन प्रकल्पाद्वारे एप्रिल २०२५ अखेर १०७८ १७ इतकी सिंचन निर्मिती झालेली आहे.

म्हैसाळ विस्तारीत-जत उपसा सिंचन योजना :

जत तालुक्यातील पुर्णतः वंचित ४८ गांवे व मूळ योजनेतून अंशंतः वंचित १७ अशा एकूण ६५ गावांना एकाच योजनेतून सिंचनाचा लाभ देणेसाठी म्हैसाळ टप्पा क्र. ३ (बेडग) मधून निवन स्वतंत्र उपसा सिंचन योजनेद्वारे सिंचनासाठी पाणी पुरवठा करता येणे शक्य आहे. मंजूरीस अधिन राहुन एकूण ६ अघफु पाण्यापैकी मुळ म्हैसाळ योजनेमधून तलाव व बंधारे भरणेकरिता १ अघफु पाणी राखिव ठेऊन उर्वरीत ५ अघफु पाणी वितरणाचे नियोजन म्हैसाळ विस्तारीत जत उपसा सिंचन योजनेमधुन प्रस्तावित करणेत आलेले आहे. उपलब्ध झालेल्या ५ अघफु पाण्यापैकी खरीप, रब्बी व उन्हाळी हंगामात २६५०० हेक्टर सिंचन क्षेत्रासाठी ३.५ अघफु व उर्वरीत १.५० अघफु पाणी लाभक्षेत्रातील पाणीसाठे खरीप व उन्हाळी हंगामामध्ये आवश्यकते नुसार भरणे प्रस्तावीत आहे. वरील १.५ अघफु पाण्याचा लाभक्षेत्रातील पाणी साठ्यावर अवलंबुन असणा-या अंदाजे ११५०० हेक्टर सिंचन क्षेत्रास व जवळपासच्या गावांना पिण्यासाठी होणार आहे.

या योजनेच्या ठळक तांत्रिक बाबी खालील प्रमाणे -

- 🕨 योजनेचे ३ टप्पे असून प्रत्येक टप्प्या मध्ये ४ पंप आहेत.
- मूळ म्हैसाळ योजनेच्या टप्पा क्र. ३ मधून म्हैसाळ विस्तारीत जत उपसा सिंचन योजनेसाठी आवश्यक असणा-या ७.२८ घमी/सें विसर्गाची पूर्तता होत आहे.
- > सदर योजनेचे टप्पा क्र. १ हे बेडग येथे असून आरग येथे वितरण हौद आहे. वितरण हौद पासून बसाप्पाचीवाडी नाला (महांकाली नदी) येथे असणा-या टप्पा क्र २ ला जोड प्रवाही नलिकेद्वारे जोडण्यात आले आहे. टप्पा क्र. २ व मिरवाड येथे असणा-या टप्पा क्र. ३ मध्ये V.T. पंप आहेत.
- योजनेचे वितरण हौद येळदरी येथे असून वितरण हौद मधून चार प्रमुख प्रवाही निलकाद्वारे (एकूण लांबी १३३.८२ कि.मी.) योजनेच्या लाभक्षेत्रातील ६५ गांवाना पाणी देण्याचे नियोजन आहे.

म्हैसाळ विस्तारीत—जत उपसा सिंचन योजनेचे लाभक्षेत्र :

जत तालुक्यातील पुर्णपणे वंचित असलेली ४८ व अंशतः वंचित असलेली १७ अशा एकूण ६५ गावांतील अंदाजे २६५०० हेक्टर क्षेत्राला सिंचनाचा लाभ होणार आहे. तसेच योजनेतुन भरुन दिल्या जाणा-या पाणी साठ्यांवरील ११५०० हे. सिंचन क्षेत्रास अतिरीक्त लाभ होणार आहे.

पाणी उपलब्धता :

म्हैसाळ उपसा सिंचन योजनेसाठी अतिरीक्त ६ अ.घ.फू. इतक्या पाणी वापरास महाराष्ट्र शासन, जलसंपदा विभाग, मंत्रालय, मुंबई यांचे पत्र क्र. संकिर्ण २०१९/प्र.क.१३६ /१९/ज.सं. अ दि. ११/०८/२०२१ अन्वये मान्यता मिळालेली आहे. ५ अघफु पाणी वितरणाचे नियोजन म्हैसाळ विस्तारीत जत उपसा सिंचन योजनेमधुन प्रस्तावित करणेत आलेले आहे.

प्रशासकीय मान्यता :

▶ म्हैसाळ विस्तारीत जत उपसा सिंचन योजनेचा समावेश कृष्णा कोयना उपसा सिंचन प्रकल्पाच्या मान्यताप्राप्त पाचव्या सु.प्र.मा. अहवालामध्ये करणेत आलेला आहे. यास शासन निर्णय सुप्रमा १२२२/ प्र क्र / ४६१/ २०२२/ मोप्र-१ दि. २९/१२/२०२२ अन्वये मान्यता मिळाली आहे.

भूसंपादनः

एकूण ३५.०० हेक्टर जमीन आवश्यक आहे. सदर आवश्यक जमीन संपादन करण्याची कार्यवाही प्रगतीत आहे.

💠 महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण मान्यता :

महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण यांचे पत्र क्र .MWRRA/ २०२२/ PRCL/ MKVDC/ १३६/ ७५६ दि २०२२/१२/१५ .अन्वये प्रकल्पाच्या व्याप्ती बदलास मान्यता प्राप्त झाली आहे.

पर्यावरण मान्यता :

> योजनेसाठी आवश्यक अंतिम पर्यावरण मान्यता प्रस्ताव (Environmental Impact Assessment & Environmental Manamgenet Plan) दि. २२/०६/२०२४ रोजी केंद्र शासनास सादर केलेला आहे. या प्रस्तावास पर्यावरण, वन व हवामान बदल मंत्रालयाच्या यांचे दि. ०७/१०/२०२४ रोजी मान्यता देण्यात आलेली आहे.

अर्थसंकित्पय तरतुद :

राज्य शासनाने अर्थसंकल्पिय अंदाज सन २०२३-२४ मध्ये कृष्णा कोयना उपसा सिंचन प्रकल्पासाठी रु. ४७५ कोटीची तरतूद केलेली होती तसेच अर्थसंकल्पिय अंदाज सन २०२४-२५ मध्ये कृष्णा कोयना उपसा सिंचन प्रकल्पासाठी रु. ४४७.४७ कोटीची तरतूद केलेली होती. नियोजनानुसार विस्तारीत म्हैसाळ योजना पूर्ण करणेसाठी सन २०२४-२५ साठी अतिरीक्त निधीची आवश्यकता आहे.

• विस्तारीत म्हैसाळ योजना —

१) शिर्षकामे -- रु. २४४.५६ कोटी

२) गुरुत्व नलिका -- रु. २४६.२१ कोटी

३) इतर कामे -- रु. ६०.००कोटी एकूण रु. ५५०.७७ कोटी

योजनेच्या कामाची सद्यस्थिती :

शीर्ष काम

• निलका लांबी एकूण ५७ किमी पैकी ४२ किमी खोदकाम पूर्ण झाले असुन ३९.८० किमी निलका अंथरणेचे काम पूर्ण झाले आहे, उर्वरीत काम प्रगतीत आहे.

मुख्य कालवा

• म्हैसाळ विस्तारीत जत उपसा सिंचन योजनेच्या शीर्ष कामाच्या पुढील मुचंडी -लवंगा,कोळिगरी गुड्डापूर गुरुत्व निलका तसेच त्यावरील उमराणी व वाषाण वितरीकेचे बंदिस्त नलीकेद्वारे काम करणेची रू. १७९.३५ कोटी ची निविदा कार्यवाही पुर्ण झालेली असुन, एकूण १३३.७८ किमी लांबी पैकी १५ किमी इतके खोदकाम पूर्ण झाले असून ७.५० किमी लांबीतील निलका अंथरणेचे काम पूर्ण झाले असून उर्वरित काम प्रगतीत आहे.

योजनेच्या लाभक्षेत्रातील गावे

अ.क्र	गावाचे नाव
٩	गुड्डापूर
२	सोरडी
3	कुलालवाडी
8	आसंगी जत
ч	तिल्याळ
ξ	गोंधळेवाडी
(9	अंकलगी
۷	लमानतांडा
	(पारधीवस्ती)
9	कराजंगी
90	बेलोंडगी

अ.क्र	गावाचे नाव
38	सोनलगी
34	कोनबगी
36	कोंत्यावबोबलाद
30	करेवाडी
	(कोंत्यावबोबलाद)
36	गुलगूंजनाळ
38	मोटेवाडी (लवंगा)
80	गिरगांव
89	वाशान
४२	निगडीखूर्द
83	अचकनहळ्ळी

अ.क्र	गावाचे नाव
99	बोरगीखूर्द
9२	दरीकोण्णूर
93	दरीबडची
98	लमाणतांडा
	(दरीबडची)
94	खंदनाळ
9६	जालिहाळखूर्द
90	पांढरेवाडी
9८	आसंगीतूर्क
99	धुळकरवाडी
२०	कगणारी
२१	मोटेवाडी (तिकोंडी)
२२	तिकोंडी
23	पाडोझरी
२४	करेवाडी (तिकोंडी)
२५	भिवर्गी
२६	जालिहाळ बूद्रूक
२७	मोरबग्गी
२८	माणिकनाळ
२९	अक्कलवाडी
30	बोरगी बूद्रूक
39	हळ्ळी
32	बालगांव
33	सूसलाद

अ.क्र	गावाचे नाव
88	करजगी
४५	कोळगिरी
४६	सिंदूर
80	बसर्गी
86	गूगवाड
४९	माडग्याळ
५०	व्हसपेठ
५१	संख
५२	सिद्धनाथ
५३	मल्याळ
48	जत
५५	लवंगा
५६	खोजानवाडी
40	मुचंडी
46	उमराणी
48	उमदी
६०	सोन्याळ
६१	उटगी
६२	रामपूर
६ ३	बिळूर
६४	खिलारवाडी
६५	साळमळगेवाडी